

5. Рішення ЄСПЛ справа «Афанасьєв про України» (заява 38722/02) від 05.04.2005 р., URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_239#Text

6. Грицаєнко О.Л. До питання ефективності захисту прав особи в адміністративному судочинстві. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки* Том 31 (70), Ч. 2, № 2, 2020, с. 53-58.

7. Коханська М.Л. Ефективність способів захисту прав у цивільному судочинстві. *Порівняльно-аналітичне право*, № 6, 2019, с. 132-134.

8. Постанова Верховного Суду у справі № 916/3156/17 від 4 червня 2019 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82424016> (дата звернення 31.01.2022).

9. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 22 серпня 2018 року у справі № 925/1265/16, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76474144>.

10. Постанова КЦС ВС від 25 квітня 2018 року у справі № 645/3265/13-ц, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/74120911>

11. Постанова КГС ВС від 28 травня 2020 року у справі № 910/7164/19, URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89485041>

Хоменко Софія Сергіївна

*студентка III курсу факультету
правничих наук*

*Національного університету «Києво-
Могиланська академія»*

Науковий керівник:

д. ю. н., доцент,

доцент кафедри приватного права

*Національного університету «Києво-
Могиланська академія»*

Музика Леся Анатоліївна

ВИЗНАННЯ НЕДІЙСНИМ ФРАУДАТОРНОГО ПРАВОЧИНУ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРАВ КРЕДИТОРІВ

Фраудаторні правочини згадуються вперше ще у римському праві, яке містило поняття «*fraus creditorum*», сконструйоване у преторському праві, що у перекладі з латини означає «на шкоду кредиторам».

О. С. Іоффе виділяє *fraus creditorum* як один з найважливіших деліктів, необхідність в якому виникла через те, що коли заходи проти боржника почали виражатись не в особистих обмеженнях, а в зверненні стягнення на майно,

виникла небезпека вчинення боржником дарування, кредитних та інших подібних актів зі спеціальною метою зменшити обсяг примусових платежів, доступних його початковим кредиторам [1, с. 137].

У різні періоди розвитку конструкції «*fraus creditorum*» кредитори могли вимагати таких заходів як: *restitution in integrum ob fraudem, interdictum fraudatorium, action Pauliana*.

В українському законодавстві правочини на шкоду кредиторам регулюються тільки в певних сферах: 1) у банкрутстві – стаття 42 Кодексу України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року; 2) при неплатоспроможності банків - стаття 38 Закону України від 23 лютого 2012 року «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»; 3) у виконавчому провадженні – частина четверта статті 9 Закону України від 2 червня 2016 року «Про виконавче провадження» [2; 3; 4].

Загальної норми в Цивільному кодексі України від 16.01.2003 року, яка б безпосередньо встановлювала нікчемність або можливість бути визнаними недійсними договорів, які мають такий юридичний дефект, цивільне законодавство не містить [5]. Проте судова практика стосовно подібних правочинів досить багата: судовий реєстр за пошуком «фraudаторний правочин» в цивільному судочинстві видає 272 судових рішення, якщо не враховувати ухвали, якими вирішуються питання, пов'язані з процедурою розгляду справи, та інші процесуальні питання. Серед них 54 рішення – це постанови Верховного Суду, тобто рішення касаційної інстанції.

Як зазначив А. Іванів у своїй презентації «Фіктивність правочинів» у 2018-2019 роках у справах щодо fraudаторних правочинів переважала концепція «класичної фіктивності» або правочинів «про людське око» [6].

Подібну тенденцію легко пояснити: 1) відсутність нормативного регулювання fraudаторних правочинів; 2) існування правових висновків Верховного Суду України, якими ще в 2017 році було здійснено розширювальне тлумачення статті 234 ЦК України; 3) позовні вимоги, адже знову ж таки через відсутність нормативного закріплення позивачі не

посилались на фраздаторність, а обгрунтовували свої вимоги саме за допомогою фіктивності, посилаючись при цьому на правові висновки суду касаційної інстанції, який до середини 2018 року не застосовував поняття «фраздаторності».

Серед правочинів, які боржники вчиняють на шкоду кредиторам, можливі фіктивні правочини, але ними не вичерпується весь обсяг фраздаторних правочинів, які підлягають оспорюванню зі сторони кредиторів.

Висновки про ототожнення даних понять є помилковими, адже подібний підхід не охоплює усіх можливих ситуацій, наприклад, коли договір був виконаний, оскільки фіктивний правочин – це ніщо інше, як інсценування, покликане створити враження прояву волі осіб зробити щось, що ззовні сприймається як правочин.

Визнаючи недійсним фіктивний правочин, застосовувати реституцію безглуздо, оскільки сторони не виконували те, що становить зміст правочину [7, с. 9]. Проте саме реституція є матеріальним інтересом кредитора – повернути відчужене майно боржнику, аби звернути на нього стягнення та задовольнити свою вимогу. Як писав А. С. Ратнер: при відсутності у кредиторів цього ж таки матеріального інтересу до оспорювання фраздаторних правочинів, вони навряд чи будуть добиватись визнання цих правочинів недійсними, і в результаті на практиці встановиться безповоротність подібних правочинів [8, с. 912].

В свою чергу суддя В. І. Крат неодноразово наголошував на тому, що фраздаторність – це недійсність зі знаком «плюс» - вона має позитивний вплив на цивільний оборот: дозволяє забезпечувати виконання судових рішень та виконання боржниками своїх зобов'язань, а також дозволяє кредитору отримати грошовий еквівалент стягнення, на яке він міг розраховувати, укладаючи договір з боржником [9; 10].

З 2020 року у судових рішеннях все частіше з'являються висновки, що не виключається можливість визнання договору, направленого на уникнення

звернення стягнення на майно боржника, недійсним на підставі загальних засад цивільного законодавства.

Суди починають застосовувати складену юридичну конструкцію, направлену на захист прав кредитора. Спершу подібні правочини кваліфікуються як зловживання правом і визнаються недійсними на підставі загальних принципів цивільного права, насамперед добросовісності, що закріплена пунктом 6 статті 3 ЦК України, а потім посилаються на спеціальну норму, що передбачає підставу визнання правочину недійсним, найчастіше це стаття 228 або стаття 234 ЦК України.

Подібна практика дозволяє визнати недійсним правочин, вчинений на шкоду кредитору із третьою особою, навіть, якщо він реально виконаний, що виключає можливість застосувати усталену концепцію «класичної фіктивності». Проте навіть вона не виключає великої кількості помилок у судових рішеннях і складність доказування кредитором позовних вимог, що дедалі частіше стає підставою для відмови у задоволенні позову.

На сьогоднішній день в законодавстві великої кількості держав закріплений інститут *actio Pauliana*, що сформувався в римському праві як спосіб захисту прав кредитора від недобросовісного боржника. Серед цих держав, зокрема: Республіка Австрія, Королівство Бельгія, Данія, Французька Республіка, Грецька Республіка, Італійська Республіка, Нідерланди, Королівство Швеція, а також Республіка Польща та Литовська Республіка.

В проаналізованому законодавстві Литви та Польщі закріплені не лише чіткі підстави подання кредитором позову щодо визнання недійсним фраздаторного правочину, а й низка презумпцій недобросовісності боржника, що полегшують кредитору обов'язок доказування [11; 12].

Найбільшою проблемою, яка повною мірою не врегульована ні в ЦК Польщі, ні в ЦК Литви, є незахищеність прав добросовісного набувача за безоплатним договором, який визнається недійсним на підставі його фраздаторності.

Конструкція фраздаторності потребує закріплення в ЦК України, при цьому необхідним є врахування закордонного досвіду. Вона стане ефективним інструментом повернення кредиторам коштів від недобросовісних боржників та розвиватиме фінансову дисципліну. Проте важливо враховувати можливі ризики, насамперед це порушення принципу добросовісності щодо реальних покупців, тому, аби уникнути подібних ситуацій, необхідно на законодавчому рівні закріпити основні ознаки фраздаторних правочинів та чіткі критерії, що мають з'ясовуватись судом при розгляді справи.

Список використаних джерел:

1. Иоффе О.С., Мусин В.А. Основы римского гражданского права. Ленинград: Из-во Ленинградского ун-та, 1975. 156 с. URL: <https://legalns.com/download/books/lib/roman-law/book-004.pdf>
2. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
3. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 р. № 4452-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 50. Ст. 564. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>
4. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
6. Іванів А. Фіктивність правочинів. Презентація. 2021. URL: https://equity.law/images/publication/news_name/ivaniv-sudovii-forum-2021.pdf
7. Скиданов К. В. Дійсна воля осіб у фіктивних та удаваних правочинах. *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 2 С. 1-12. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/download/62909/58357>
8. Ратнер А. С. Оспаривание сделок, совершенных должниками во вред кредиторам. *Вестник Советской Юстиции*. Харьков, 1925. № 23 (57). С. 911-912. URL: <https://naukarava.ru/catalog/297/4523/35781?view=1>
9. Крат В. І. Фраздаторні конструкції не вичерпуються фраздаторними правочинами. 2021. URL: <https://advokatpost.com/fraudatorni-konstruktsii-ne-vycherpuiutsia-fraudatornumu-pravochynamu-suddia-vasyl-krat/> (дата звернення: 26.01.2022).
10. Крат В. І. Гра з правочинами: за допомогою яких дій боржник намагається унеможливити повернення боргу. 2021. URL:

<https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1167934/> (дата звернення: 26.01.2022).

11. Kodeks cywilny: Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Dz. U. 1964. Nr 16. Poz. 93. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640160093/U/D19640093Lj.pdf> (дата звернення 27.01.2022).

12. Civilinio kodekso: Įstatymas 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864. Žin., 2000, Nr. 74-2262. URL: <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/lt/lt/lt073lt.pdf> (дата звернення 27.01.2022).

Іван Яцкевич

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
приватного права
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»*

ПРАВО ВИБОРНОГО ОРГАНУ ПРОФСПІЛКИ ВИМАГАТИ РОЗІРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ З КЕРІВНИКОМ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У системі реформування законодавства України у соціально-економічній сфері особливе місце займає реформа трудового законодавства. Як відомо, розробка нового трудового кодексу ведеться вже досить тривалий час і поки що у суспільстві та у політичних колах немає консенсусу для прийняття оновленого кодифікованого закону про працю. Натомість сфера колективно-трудова відносин взагалі залишається на периферії процесу оновлення національного законодавства. Разом з тим, у цій сфері є багато нагальних та концептуальних проблем, які мають важливе практичне значення, від вирішення яких залежить подальший розвиток України, економічна стабільність та інвестиційна привабливість.

У цій короткій публікації пропонується звернути увагу на законодавчу ініціативу щодо реформування законодавства про діяльність профспілок. Так,